

С.В. Брік, канд. екон. наук, доцент

Н.Ю. Мардус, канд. екон. наук, старш. викладач

Національний технічний університет «ХП»

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ФАКТОРИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ ДЛЯ ПЕРВІСНОГО КРЕДИТОРА

Постановка проблеми. Актуальність теми факторингових операцій полягає в тому, що ці операції в Україні не досить вивчені та, відповідно, їх не застосовують господарські суб'єкти, попри велике значення для проведення безготівкових розрахунків між ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання практичного застосування факторингових операцій на сьогодні вивчено недостатньо. Дослідження окремих теоретичних і практичних аспектів формування підходів до факторингових операцій неодноразово здійснювали як теоретики бухгалтерського обліку в Україні (С.Ф. Голов, В.М. Жук, С.Ф. Легенчук, В.О. Пархоменко), так і бухгалтери-практики.

Формулювання цілей статті. Метою цієї роботи є дослідження сутності факторингових операцій та рекомендації щодо їх практичного втілення в здійсненні безготівкових розрахунків на підприємствах.

Виклад основного матеріалу досліджень. Відповідно до факторингової операції підприємство отримує гроші від іншої особи (фактора) за відповідну плату, а натомість поступається йому правом грошової вимоги до боржника.

Сформулюємо основні ознаки факторингу:

1) предметом договору факторингу є право грошової вимоги до третьої особи. Причому, згідно зі ст. 1078 ЦКУ [1] це може бути як право грошової вимоги, строк платежу за якою настав (наявна вимога), так і право вимоги, яке виникне в майбутньому (майбутня вимога). Майбутня вимога вважається переданою фактору з дня виникнення права вимоги до боржника. Якщо передання права грошової вимоги обумовлене певною подією, воно вважається переданим з моменту настання цієї події;

2) фактор передає або зобов'язується передати в розпорядження іншої сторони грошові кошти. Так відбувається фінансування фактором клієнта;

3) послугу фактор надає за плату.

У факторинговій операції, згідно зі ст. 1079 ЦКУ [1], ч. 5 ст. 5 Закону № 2664 [2], беруть участь три сторони:

1) клієнт – первісний кредитор стосовно до боржника, тобто постачальник товарів (послуг) за первісним (базовим) договором. Клієнтами можуть виступати тільки фізичні або юридичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності;

2) фактор – другий кредитор стосовно до боржника. Це особа, яка дає грошові кошти в розпорядження клієнта за плату, а також надає додаткові послуги в рамках договору факторингу. Факторами можуть виступати тільки банки та інші фінансові установи, які, відповідно до закону, мають право здійснювати факторингові операції (ч. 3 ст. 1079 ЦКУ), про що свідчить і розпорядження № 23 Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України [1, 3];

3) боржник – дебітор, тобто покупець товарів (замовник послуг) за первісним (базовим) договором.

Далі в таблиці наведено бухгалтерські проведення під час здійснення факторингових операцій на підприємстві [4; 321]. Охарактеризуємо етапи здійснення факторингової операції.

1. Висновок генеральної угоди про факторинг.

Щоб факторингове обслуговування стартувало, підприємство укладає генеральний договір з банком або іншою фінансовою установою, що здійснює факторинг, у якому уточнюють перелік дебіторів, термін договору, ліміти факторингового обслуговування, вартість.

2. Поступка фактору права вимоги до боржника.

Вона являє собою передачу фактору оригіналів документів, які свідчать про право на отримання переданого боргу (договір з покупцем і специфікації до нього; товаросупровідні документи; рахунки-фактури).

3. Фінансування.

Після отримання оригіналів документів, які свідчать про право на отримання переданого боргу (договір, рахунки, накладні тощо), фактор відразу перераховує клієнту визначену умовами договору факторингу суму грошових коштів. Щоб зменшити кредитний ризик, ми пропонуємо банкам та іншим фінансовим установам здійснювати факторингове фінансування клієнта (початкового кредитора) у два етапи:

1) спочатку в розмірі від 70 до 90 % суми переданої заборгованості покупця товарів/послуг, підтвердженої наданими документами. Відсоток тут залежить від того, наскільки благонадійним є боржник;

2) після отримання грошових коштів від боржника сплачують решту – 10–30 % коштів (за відрахунком плати за факторинг).

Бухгалтерські проведення під час обліку операції факторингу

Пор. №	Назва операції	Бухгалтерський облік	
		Д-т	К-т
1	У клієнта виникло право грошової вимоги до боржника за договорами купівлі-продажу	361/борж. 70	70 641/ПДВ
2	Між клієнтом і фактором укладено угоду факторингу	—	—
3	Боржника повідомлено після підписання угоди факторингу про відступлення права грошової вимоги на користь фактора	Не відображають	
4	Клієнт передає документи фактору відповідно до угоди факторингу	377/фактор	361/борж. 042
5	Клієнт отримав гроші від фактора за угодою факторингу	311	377/фактор
6	Нарахування винагороди фактора (плата за передачу коштів) Якщо винагорода зменшує заборгованість фактора перед клієнтом, то: — нараховують ПДВ з винагороди; — фактор може з отриманих від боржника коштів залишити собі суму своєї винагороди (як плату за передачу коштів), тобто фактор зараховує різницю як винагороду за послуги та перераховує залишок коштів клієнту	952 641/ПДВ 311 042	377/фактор 377/фактор 377/фактор
	Якщо винагороду сплачують окремо: — нараховують ПДВ з винагороди; — клієнт може перерахувати фактору суму його винагороди після отримання всієї суми боргу	951 641/ПДВ 684/фактор 042	684/фактор 684/фактор 311
7	Отримання фактором грошей від боржника за договорами купівлі-продажу	Не відображають	

Про те, що відбулася заміна кредитора у зобов'язанні, повідомити боржника в письмовій формі повинні клієнт або фактор (ст. 1082 ЦКУ [1]). Інакше може скластися ситуація, коли зобов'язання боржник виконає на користь первісного кредитора (клієнта), а не фактора. У такому випадку зобов'язання боржника будуть вважати виконаним належним чином (ч. 2 ст. 516 ЦКУ) [1].

Розміру винагороди фактора за надані послуги з фінансування клієнта законодавство не встановлює. Сторони договору факторингу визначають такий розмір самостійно. Він залежить від масштабів і

структури виробничої діяльності клієнта, трудомісткості робіт з обслуговування заборгованості, кількості та платоспроможності дебіторів, терміну відстрочення платежу.

Винагорода може бути визначена у вигляді:

- відсотків від суми грошової вимоги, якими поступається клієнт за договором;

- твердої певної суми;

- різниці між реальною ціною грошової вимоги і ціною, передбаченою в договорі, право вимоги за яким відступається.

Тобто в договорі факторингу плату встановлюють у вигляді прямої винагороди за факторингові послуги або у вигляді дисконту від номіналу заборгованості (шляхом визначення ціни переданої вимоги в меншому розмірі, ніж номінал цієї вимоги), або у вигляді комбінації цих умов.

Плата за факторинг, як правило, складається з двох елементів:

1) плата за управління (факторингове обслуговування). Вона включає страхування ризиків та адміністрування дебіторської заборгованості. Суть у тому, що, крім фінансування оборотних коштів, фактор покриває значну частину ризиків клієнта, зокрема: кредитні, валютні, процентні, ліквідні. Факторинг буває з регресом і без регресу. У разі факторингу з регресом фактор, не отримавши грошей від покупців (боржників), має право через певний термін вимагати від клієнта повернути отримане фінансування та сплатити комісію за користування грошовими коштами. За таких обставин фактор бере на себе ліквідний ризик (ризик несплати в строк), але кредитний ризик залишається на продавцеві (клієнті). Грошові вимоги у випадку факторингу з регресом виступають, по суті, забезпеченням короткострокового фінансування. Якщо факторинг без регресу, то ризик несплати з боку дебіторів клієнта повністю переходить до фактора;

2) плата за облікові операції (відсоток річних або дисконт). Її фактор може стягувати із суми коштів, що надають клієнту достроково (у формі попередньої оплати відступлених боргових вимог) за час між достроковим отриманням і датою інкасації боргової вимоги, або із суми, що перераховують під час кінцевого розрахунку. Ставка такої плати, як правило, на 2–4 % вища від поточної банківської ставки, якою користуються в короткостроковому кредитуванні клієнта з аналогічним оборотом. Вона обумовлена неможливістю компенсації додаткових витрат і ризиків фактора. Плату за факторинг фактор зазвичай утримує із суми коштів, які боржник перераховує на погашення заборгованості.

Висновки. Договір факторингу – це договір, якому властиві одночасно такі ознаки: відступається грошова вимога, для розрахунку за

яку передаються гроші, і таку поступку здійснюють за плату. Поступка фактору права вимоги до боржника полягає в передачі фактору оригіналів документів, які свідчать про право на отримання переданого боргу. Після отримання таких документів ми пропонуємо фактору перераховувати за договором з клієнтом фінансування в два етапи: спочатку у розмірі 70–90 % від грошової вимоги, а решту – 10–30 % від суми документів, що підтверджують виникнення заборгованості, фактор перерахує клієнту за відрахунком своєї винагороди після отримання повного платежу від боржника.

Бібліографічний список: 1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435 -IV. 2. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III. 3. Про віднесення операцій з фінансовими активами до фінансових послуг: розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 03.04.2009 р. № 231. 4. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку / С.Ф. Голов; Міжнародний ін-т менеджменту. – К.: Центр навч. л-ри, 2007. – 522 с. 5. Жук В.М. Реформування бухгалтерського обліку та звітності: стан та перспективи / В.М. Жук // Облік і фінанси АПК. – № 3. – 2005. – С. 4-13. 6. Легенчук С.Ф. Інтерпретація розвитку бухгалтерського обліку на основі науково-дослідницьких програм І. Лакатоса / С.Ф. Легенчук // Теорія та методологія бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: міжнар. зб. наук. пр. – 2008. – Вип. 3 (12). – С. 308–323. 7. Пархоменко В.О. Принципи і підходи регулювання і регламентації бухгалтерського обліку / В.О. Пархоменко // Бухоблік і аудит. – 2007. – № 11. – С. 12–19.

Брик С.В., Мардус Н.Ю. Особенности проведения факторинговых операций для первоначального кредитора. Исследованы вопросы проведения факторинговых операций для первоначального кредитора. Внесены предложения по снижению кредитных рисков финансовых учреждений.

Brik S., Mardus N. The peculiarities of conducting factoring operations for the primary creditor. The problems of factoring in the original creditor. Made proposals to reduce the credit risk of financial institutions.